

עסקים ולומדים

זית יהודית אקטואלית לקהילת אנשי העסקים

STRATIVITY GROUP

בחנות קבוצת Stativity

פרשת לך לך • ח' בחשוון תשס"ח • 20 באוקטובר 2007

פרשת לך לך – סקירת הפרשה

פרשת לך לך מתחילה למעשה את דרך האבות מהם עתיד לצאת עם ישראל. בתחילת הפרשה אנו נתקלים בציווי האלוהי לאברהם לצאת לכיוון ארץ כנען. לוט, בן אחיו של אברהם, מצטרף למסע ומכאן והלאה דרכם של לוט ואברהם נקשרות. לוט יורד עם אברהם למצרים בשנות הרעב בארץ, שניהם רועים צאן בארץ ואברהם נחלץ להציל את לוט מסדום הנהפכת. בטבורה של הפרשה אנו קוראים על ברית בין הבתרים בה מתבשר אברהם על ירושת הארץ וכן על גלות מצרים העתידה לבוא על עם ישראל. בסיומה של הפרשה לידתו של ישמעאל ובשורת לידתו של יצחק. הפרשה מסתיימת עם קבלת הציווי על ברית המילה וקיומה בידי אברהם ובידי כל אנשי ביתו.

סדום – מיסוד הרוע

באופן תמוה, עוד הרבה לפני שהקב"ה מודיע על כוונתו להפוך את סדום ועמורה, הקוראים בתורה כבר מתבשרים על תוכניות עתידיות אלה. הדבר מופיע בפרשת השבוע שלנו, פרשת לך לך, מיד לאחר שלוט ואברהם מחליטים להיפרד האחד מעל השני, ולוט מחליט להתיישב בסדום. "וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כלה משקה, לפני שחת ה' את סדום ואת עמרה" (בראשית יג, ז). חורבנה העתידי של סדום המוזכר בפסוק שלפנינו, מתורץ שני פסוקים לאחר מכן: "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד" (שם יג). ניתן להניח כי האזכור המוקדם לגבי תוכניותיו של הקב"ה עבור סדום ועמורה, נועד לחדד את ההכרה כי הרוע שהיה קיים באותם מקומות היה יוצא דופן וחורג מכל קנה מידה אפשרי. אולם דווקא משום כך, נשאלת השאלה מה בעצם היו מעשיהם של אנשי סדום? מדוע נגזר עליהם עונש חמור כל-כך?

הנביא יחזקאל באחת מנבואותיו פורט באופן כללי את חטאי סדום וכך הוא אומר: "הנה זה היה עוון סדום...יד עני ואביון לא החזיקה, ותגבהינה ותעשינה תועבה לפני, ואסיר אתהן כאשר ראיתי" (יחזקאל טז, מט-נ). בפרשנות חז"ל לפסוק זה, וכן לפסוקים אצלנו בפרשה, מופיע כי העונש החמור שנגזר על סדום לא נבע מעצם המעשים החמורים והמקולקלים שנעשו בה, אלא מההסכמה שהייתה בין כל תושבי העיר לעשות רע. בסדום ועמורה הייתה הכרזה רשמית לפיה רוע היא הנורמה המקומית. חז"ל האריכו בנושא זה במדרש כשתיארו את מעשיהם של אנשי סדום: "כך התנו אנשי סדום ביניהם, אמרו כל אכסניא (=אורח) שהוא בא לכאן, יהיו בוועלים אותו, ונוטלים את ממונו" (מדרש בראשית רבה, פרשה נ, ז). המדרש מתאר חברה קולקטיבית שטופה במשכב זכור, אונס וגזל כדרך של שגרה. אמנם מצינו מעשים חמורים אלו גם אצל אנשים יחידים, וגם זה עניין רע וחמור, אולם כשחברה שלמה מחליטה כי זו דרכה, וכי זאת המוסכמה החברתית המקובלת, העניין הופך לחמור הרבה יותר. חברה שמיוסדת על רוע ושליה, כזו שמכריזה מראש כי היא פוגעת באורחיה ושהיא איננה תומכת ומסייעת חברתית לנזקקים וחלשים, אין לה זכות קיום, ומכאן גם סיבת חורבנה של סדום.

בזאת רומזת לנו התורה כי מיסוד הרוע והעמדתו במסגרת קבועות, לכאורה "נורמאליות", היא ההשחתה היותר גדולה שחברה יכולה להביא על עצמה. ביטוי לדברים ניתן למצוא בדבריו של הרב יצחק עראמה, פילוסוף ופרשן שחי בדור גירוש ספרד, ושחיווה דעתו באשר לניסיון שהיה באחד מהערים בהם שימש ברבנות למסד את הזנות. הרב עראמה התנגד לעניין בחריפות ובתקיפות רבה, וטען כי ציבור איננו יכול להעניק לגיטימציה בשום צורה שהיא, למעשה שבמהותו הוא שלילי:

בראשית בראשית נח לך לך וירא חיישרה תולדות ויצא וישלח וישב מקץ ויגש ויחי

**שמות
יקרא
במדבר
דברים**

"הסברתי להם כי בעוד שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים (=שלא בהסכמת החברה), עדיין חטאת יחיד הוא וכל ישראל נקיים. אמנם (אולם) החטא הקטן שיסכימו עליו דעת רבים, והדת ניתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו (עליו), הנה הוא זימה ועוון פלילי וחטאת כל הקהל כולו ולא ניתן למחילה... (וזוה) היה עוון סדום, שהם ובתי דינים שלהם הסכימו שלא להחזיק יד עני ואביון" (עקידת יצחק – בראשית, שער כ).

הדברים הברורים הללו נוגעים לגבי כל ניסיון לתת לגיטימציה, בצורה ישירה או עקיפה, לנורמות ציבוריות וחברתיות שליליות. הסכמה אקטיבית או פסיבית כמוה כשותפות בעבירה, גם אם הדבר זוכה לתמיכה של מערכת משפטית. חברה שנמנעת מלמחות כנגד עוולות ושחיתויות שקנו להם שביטה והסכמה שבשתיקה, כמוה כמי שהכריזה על עצמהקבל עם ועדה כי הרוע היא הדרך הנכונה והראויה. חברה שכזאת בעצם שתיקתה הופכת לשותפה מלאה בעבירה עצמה. חברה, קהילה וכל קבוצת אנשים להם מכנה משותף, אינם יכולים לפעול במודע ובהסכמה, בדרך שלילית, בניגוד למוסר ולמצווה בתורה.

כל התאגדות ברמה קהילתית, שכונתית, עירונית, ולעניין זה גם במסגרת העסקית אם במפעל עובדים או חברה כלכלית, היא התאגדות בעלת עוצמה וכח ונדרש ומצופה ממנה להעצים את רמת המחויבות המוטלת על כל אדם כפרט לפעול באופן חיובי. החובה לסייע ולתמוך במי שאין לו, היא אמנם מצוה אישית, כפי שאומר הרמב"ם: "מצות עשה ליתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני, אם היתה יד הנותן משגת" (רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ז הלכה א), אולם הדבר איננו מסיר מעל הקהל את המחויבות הקהילתית: "מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להן קופה של צדקה" (רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ט הלכה א).

תיקון חטא סדום הוא ביצירת אוירה קהילתית – חברתית שבה קיימת נטילת אחריות ושימת לב מוגברת כלפי החלשים והנזקקים. כאמור, חובה זו איננה סותרת את החובה האישית המוטלת על כל אחד. היא רק משלימה אותה.

הרב יהודה זולדן, רב בבית המדרש בבית הספר הגבוה לטכנולוגיה, מכון לב, ירושלים; מרבני צהר

הרב יצחק עראמה – רבי יצחק עראמה (1420-1494), ידוע גם בכינוי "בעל העקידה" על שם ספרו "עקידת יצחק" על פרשיות התורה. רבי יצחק עראמה היה מחכמי ספרד בדור הגירוש. שימש רב וראש ישיבה בסמורה שבצפון ספרד ומשם הוזמן לרבנות בעיר טרגונה שבדרום קטלוניה. באותה תקופה הוכרחו יהודי ספרד לבקר בכנסיות ולהקשיב לדרשות הכמרים שהיו מדברים בסגנון פילוסופי מרשים. בעקבות זאת ראה רבי יצחק עראמה צורך לסדר ולהרצות את דרשותיו לפי הסגנון הפילוסופי. לאחר זמן קיבץ את דרשותיו בספר (עקידת יצחק) שיצא במהדורות רבות ושימש דוגמה להרבה דרשנים אחריו עד כדי שאמרו ש"כל ספרי הדרשנים בדרות שלפנינו שותים ממימיו".

שימש ברבנות גם בעיר פרגה שבאראגון ובעיר קלטיוד. כשגורשו היהודים יצא עם בנו מאיר לפורטוגל, ומשם נמלט לאיטליה ונפטר בנאפולי. רבי יצחק עראמה כתב גם פירוש על חמש המגילות ופירוש על ספר משלי בשם "יד אבשלום". ספר נוסף שחיבר נקרא "חזות קשה" ובו ר' יצחק עראמה דן בנושאי אמונה, תורה ופילוסופיה, ומבקר את עיקרי הנצרות.